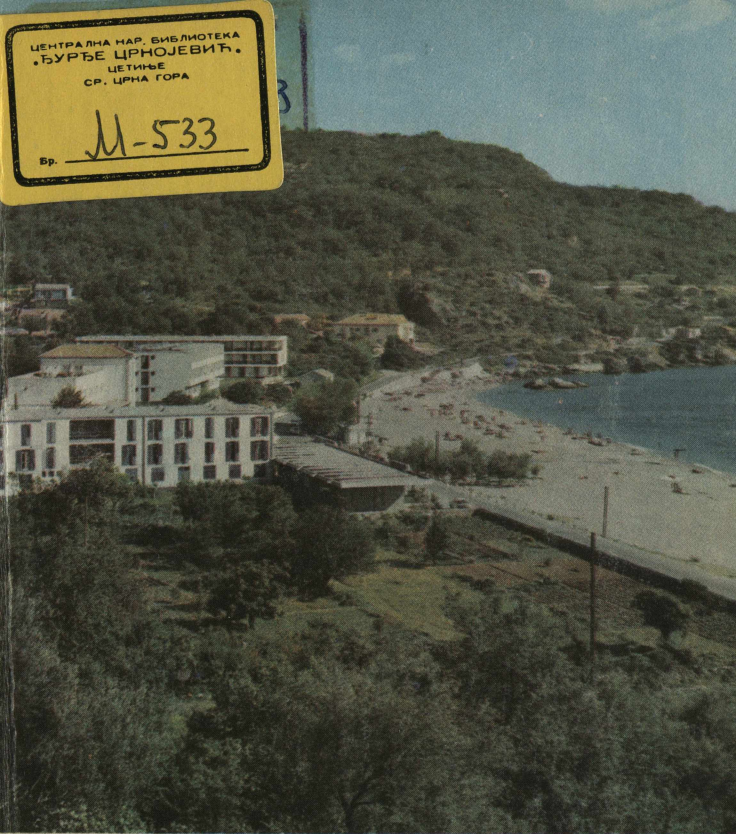

ЦЕНТРАЛНА НАР. БИБЛИОТЕКА
„ЂУРЂЕ ЦРНОЈЕВИЋ“
ЦЕТИЊЕ
СР. ЦРНА ГОРА

Бр.

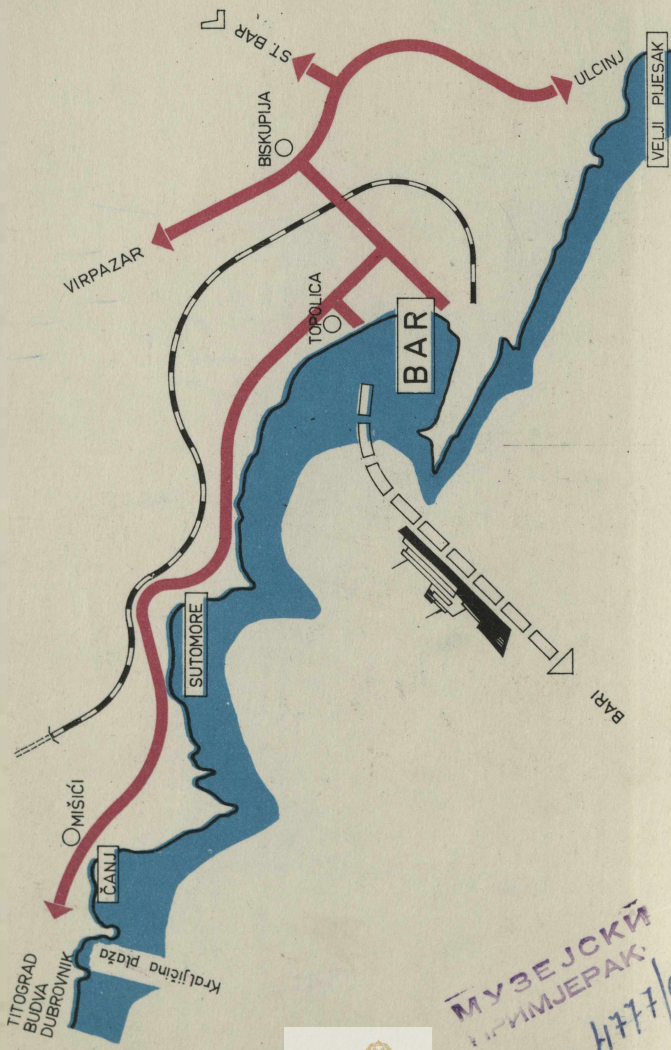
M-533

TURISTIČKI VODIČ

BAR I SUTOMORE

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ЂУРЂЕ
ЦРНОЈЕВИЋ

D=1187967

МУЗЕЈСКИ
ПРИМЈЕРАК:
M. 4777/68

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

„ЂУРЂЕ КРНОЈЕВИЋ“
ЦЕТУЊЕ
ИНВ. Број   533

TURISTIČKI VODIČ

BAR I SUTOMORE

Izdavač: TURIST BIRO SUTOMORE

Tekst: Božidar MILOSEVIĆ

Snimci: MIODRAG ILIĆ

Štampa: »OBOD« — Cetinje

To je kraj koji oko napuni ljepotom.

Ali to oko čovjekovo...

Ono je nezasito i nikada ne zna kada je ljepote dosta. I zato su valjda oči svih tako uporno uperene u taj kraj, u taj dio Jadrana.

Nije to slučaj samo sa onima koji se sa njim sretnu kad prođu kroz 6 km dug tunel »Sozina«. Ni sa onima koje do njega dovodi veliki plavi put što počinje tamo negdje gdje i obala Jadrana. Sa ljepotom ovog kraja žive stanovnici hiljade gradova, hiljade kilometara daleko.

Sanjaju o njemu, o maslinama njegovim, o suncu i moru. Žive sa željom da dođu i da se odmore u tom carstvu ljepote. A kada ih sunce i čistota mora namami, ti poklonici ljepote, vraćaju se oдавde tako kao vjernici sa svetišta: svježiji i radosniji.

Jer, tu su masline ljepše od nevjesta i tu je more bistrije od suza...

Svako je od tih mjesta na tom dijelu Jadrana isto. I svejedno je kako se zove. Ono je tu, na tom kamenu i pijesku, između maslina i mora, na tom dijelu Jadrana, na samom njegovom jugu.

Uzaludno je traganje po riječima ovog jezika za onom koja bi kazala ljepotu ovog kraja. Takve riječi se teško nalaze i da u tom traganju ne bi našli onu koja nije prava.

...Ipak oči su najbolji sudija...

KLIMATSKE OSOBENOSTI

Kako je klima jedan od glavnih faktora koji utiču na dolazak turista, to su klimatske povoljnosti ovog kraja usmjerile »savremene nomade« na ovo područje. Tipično mediteranski kraj — čitav južni Jadran je klimatski ujednačen. Pa ipak postoje izvesne razlike u temperaturama čak i između barskog i ulcinjskog turističkog područja. Te razlike su, istina, neznatne i uslovljene su reljefom u zaleđu ovih mjesta.

Barska ljeta su topla, ali ne i žarka, jer ih blagi maestral rashlađuje. Noći su svježije i prijatne. Tako je u periodu od aprila do novembra, pa se čitav taj period može smatrati kao pogodan za kupanje.

Pregled srednjih mjesečnih temperatura:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
8,6	8,7	10,3	13,6	17,6	21,5	23,6	23,3	20,6	16,8	13,2	10,5

Najviše padavine su u januaru, dok ih u toku ljetnih mjeseci skoro uopšte i nema.

Priobalni pojas barske opštine dug je oko 20 km i počinje Kraljičinom plažom, a završava se takođe plažom Velji Pijesak. Između ove dvije plaže nalazi se veliki broj uvala i zaliva od kojih je svaki u stvari divna plaža iako mnoge od njih još uvijek nijesu dostupne turistima. Putujući ovim dijelom Jadrana čovjek ima utisak da je ona čudna ruka prirode ovdje bila izdašnija nego igdje drugo, pa je zato ovaj kraj jedan od najljepših ne samo na našoj obali već i na čitavom Mediteranu.

Odmah iznad plaža su bistra vrela planinske vode, a borove i maslinove šume dosežu do samog pijeska na obali. To daje svježinu ovom kraju i pored toga što se pijesak na plaži u ljetnim danima zagrijava i do 50°C.

Najpoznatije plaže su: Kraljičina plaža, Čanj ili Biserna Obala, Sutomore, Črvanj, Žukotrlica, Val i Velji Pijesak. Ukupna dužina ovih pijeskom prekrivenih plaža iznosi preko 5 km, a površine koje dolaze u obzir za izgradnju turističkih objekata oko 500 hektara.

I tek posljednjih godina izgradnjom pruge Titograd—Bar ovo područje su počeli posjećivati turisti u većem broju. Posjeti je svakako doprinijela i izgradnja Jadranske magistrale do Bara.

SUTOMORE

Kad voz iz Titograda prođe kroz tunel »Sozinu« pogled putnika se zaustavi na dugu pješčanu plažu i plavetnilo mora. Uz samu plažu zbito se Sutomore. Do nedavno je to mjesto činilo samo nekoliko kućica, jedna ulica koja je te kuće odvajala od mora, a među kućama se svojom visinom izdvajao Hotel, jedini tada u ovom mjestu, a star isto koliko i kućice oko njega. Danas se slika izmijenila. Sutomore je poraslo. Stotine vila je sagrađeno u toku tri posljednje godine. Sagrađeni su i novi hoteli za turiste.

Kapaciteti sutomorskih hotela sada prelaze 1000 postelja.

Za posljednje tri godine Sutomore je poraslo šest puta!

Tako brzim razvojem ne može se pohvaliti ni jedno drugo mjesto na Jadranu. A za taj razvoj zaslužne su u prvom redu saobraćajnice koje su ovo mjesto povezale sa njegovim zaleđem.

TURISTIČKI OBJEKTI — U Sutomoru su do sada sagrađeni hoteli »Južno More« i »Korali«. Kapacitet hotela »Južno More« je 500 postelja, dok »Korali« mogu da prime 620 turista. Objekti oba ova hotela su vrlo moderni i turističke organizacije širom svijeta rado u njih šalju goste.

U planu turističkog razvoja Sutomora nalazi se izgradnja znatno većih kapaciteta nego što su postojeći.

Sutomorski gosti ne borave međutim, samo u hotelima. Dvadesetak radnih organizacija iz Jugoslavije ima ovdje svo-

ja odmarališta. Pored toga svake godine raste broj privatnih vila, a uporedo sa tim i broj novih postelja koje vlasnici nude turistima. Trenutno na primjer, Sutomore može u privatnim sobama da primi više od 2.000 gostiju, a to je 5 puta više nego što se u Sutomoru moglo smjestiti turista prije tri godine. Sve ove sobe izdaju se preko Turist-biroa, koji još u zimskim mjesecima sa radnim organizacijama sklapa ugovore.

PROŠLOST — Sutomore je mjesto budućnosti, mjesto koje ima vrlo kratku prošlost. Radoznalim turistima ono može da pruži samo neznatne podatke iz minulih dana. Jer, Sutomore je građeno prije otprilike jednog vijeka. Tada je na mjestu današnjeg Sutomora postojala samo jedna crkva »Svete Marije«, po kojoj se smatra da je mjesto i dobilo ime. Pored te crkve prije jednog vijeka na mjestu današnjeg Sutomora bio je još samo jedan magacin.

Ako je Sutomore mjesto »bez prošlosti« to međutim, nije slučaj i sa njegovom okolinom. Posebno interesantna je prošlost davno već mrtvog grada Haj-Nehaj. Ta nekadašnja tvrđava utemeljena još u 12-om vijeku postala je u tursko vrijeme neosvojiva.

Podignuta je na jednom uzvišenju i teško je pristupačna. Postoji bezbroj legendi o toj tvrđavi, a najinteresantnija je svakako priča o tome da su je podigle žene.

Ne manje zanimljiva je prošlost malog sela Brca u blizini Sutomora. Selo je podignuto nešto dalje od mora na ogranku planine Sozine da bi se uspješni otpor pružao gusarima. Svaka kuća u ovom selu ima mali prozor-puškarnicu iz koje su mještani odbijali gusarske napade. Takođe zanimljivu prošlost imaju i crkve sa dva oltara kojih je nekada u okolini Sutomora bilo više, a danas je ostala još samo jedna. To je crkva Svete Tekle. Po predanju u ovim crkvama se služila istovremeno pravoslavna i katolička molitva.

Nedaleko od Sutomora na mjestu zvanom Ratac nalaze se ruševine manastira Marije Ratačke koje datiraju iz 13. vijeka, a koji su Turci porušili vraćajući se brodovima poslije neuspjelog pohoda na Beč.

ČANJ — BISERNA OBALA

Oko 5 km daleko od Sutomora na putu za Petrovac nalazi se Čanj ili kako u posljednje vrijeme nazivaju ovo mjesto Biserna Obala. Ime su plaži dali turisti. Plaža je duga oko 1 kilometar i na njoj se sada intenzivno podižu turistički objekti. Trenutni kapaciteti su 400 postelja. U ljetnjim danima na plaži boravi po nekoliko hiljada kupaca koji dođu iz okolnih mjesta i na samoj obali podignu šatore.

Planom je predviđena izgradnja kapaciteta za smještaj 6.000 gostiju.

Istorija Biserne Obale je kratka. Prije dvije godine na njoj je bila samo jedna ribarska kućica, a prvi kupaci su došli tek 1924. godine. Bili su to čehoslovački turisti.

Jedini značajniji događaj za ovu plažu zbio se 1937. godine kada je grupa Jugoslovena namjeravala da odatle pođe u španski rat. Ova zamisao međutim, nije ostvarena.

KRALJIČINA PLAŽA

Ime je dobila po kraljici Mileni, ženi crnogorskog kralja Nikole, koja se kupala na ovoj plaži. Do plaže je sa kopna skoro nemoguće doći jer visoko stijenje otežava pristup. Čamcima međutim, izlet do plaže predstavlja jednu od najprijatnijih šetnji na ovom dijelu Jadrana. Koristeći čamce veliki broj turista dolazi do plaže. Duga je oko 200 metara i za sada na njoj nema turističkih objekata.

VELJI PIJESAK

Samo najuporniji turisti su trenutno posjetioci plaže Velji Pijesak, jer do nje treba dugo pješaćiti po lošem putu. Ipak to ne predstavlja smetnju za mnoge ljubitelje prirode. Oni dolaze na ovu plažu, na njoj prave kućice od granja nabranog iz okolnih šuma i po desetak dana ovdje provode. Plaža je prilično udaljena od najbližeg naselja i sada je najčešće posjećuju sportski ribolovci, koji u okolnim školjevima

provode vrijeme u traganju za kornjama kojih ovdje ima više nego bilo gdje drugo.

Kada bude izgrađena magistrala od Bara do Ulcinja, koja će proći pored Veljeg Pijeska, svakako će broj posjetilaca biti znatno veći.

VAL

Nešto bliže Baru od plaže Velji Pijesak je plaža Val, mada i do nje trenutno nema puta. Kupači na nju odlaze čamcima. Plaža je duga više od 200 metara i očekuje se da će biti aktivirana izgradnjom puta za Ulcinj.

BAR

Bar — grad burme prošlosti i grad budućnosti. Jedinствен primjer u svijetu valjda po tako brznoj selidbi centra grada: za nešto više od pola vijeka centar Bara se 4 puta selio.

Bar — jedna od najvećih luka na Jadranu računa uporedo sa razvojem saobraćaja i na razvoj turizma. Trenutni turistički kapaciteti su neznatni i izuzimajući hotel »Agavu« sa 157 postelja skoro da ih i nema. Planovi međutim, na turističkom razvoju su ogromni. Prvi korak ka ostvarenju tih planova učinjen je nedavno kada je u maslinjaku kraj Bara podignut Auto-kamp koji može da primi oko 600 turista.

Ako Bar trenutno i nema mnogo turističkih objekata, ipak svi turisti koji borave na Crnogorskom primorju nikada ne propuste priliku, a da ne posjete ovaj grad. Evo razloga za to: Bar je jedno od najstarijih naselja na našoj obali. Pretpostavlja se da je naselje na mjestu današnjeg Bara postojalo još u ilirsko vrijeme. Ako ovo do sada nije dokazano izvjesno je da su već u VI vijeku postojale građevine na mjestu današnjeg Bara, jer su nedavno nađeni temelji tih građevina. U VII vijeku Bar se vrlo često pominje u istorijskim spomenicima.

BURNA PROŠLOST. U IX vijeku Bar je u ruke zetskih vladara, a dva vijeka kasnije doživljava burne godine. Njime vladaju Vizantijci od kojih ga oslobađa zetski vladar Vojislav. Bilo je to 1042. godine kada je ovaj zetski vojskovođa u jednoj uvali nedaleko od Starog Bara na vješt način sa malobrojnomo vojskom i skoro goloruk potukao mnogo brojnije Vizantijce.

1067. godine kralj Mihailo je u Baru proglašen za prvog srpskog kralja. Nakon ovog događaja nastavlja se burna istorija Bara. Razlog za to je uvijek isti: lokacija grada podignuta na raskršću puteva. Istina, Stari Bar nije podignut uz samu obalu kao drugi primorski gradovi, već je nešto više od 4 kilometra udaljen od mora, ali je ipak taj grad imao dobru vezu i sa morem i sa privredno bogatim zaleđem. Zato je svako nad ovim gradom želio da ima primat. I sâm podatak da je iste godine kada se Mihailo proglasio za kralja uspostavljena i Barska arhiepiskopija, govori o želji da uticaj religije bude što jači na ovom području, na kojem nešto kasnije nastaju vjerske borbe, jer Sava Nemanjić podiže manastir u Boki, kao protivtežu Barskoj arhiepiskopiji.

Za Bar, međutim, u to vrijeme nije karakteristična samo ta borba religija, već i borbe vojski.

Vizantijci ponovo zauzimaju grad 1056. godine i drže ga do 1183. godine kada ga Nemanja sa drugim primorskim gradovima uključuje u granice svoje države. Od XII do XIV vijeka Bar je u okviru Zete pripojen srpskoj državi. Tek u XV vijeku gradom vladaju Mlečani, pa Balšići, zatim Stefan Lazarević, Đurđe Branković, da bi ga 1443. godine Mlečani oteli od Stefana Vukšića. Turci zauzimaju Bar 1571. godine i zadržavaju ga sve do 1878. kada ga je crnogorska vojska oslobodila.

KO JE GRADIO BAR. O gradnji Bara ima malo podataka. Čak ni imena poznatih barskih graditelja ovdje nijesu sačuvana. Međutim, zahvaljujući bogatstvu dubrovačke archive gdje se često pominju imena graditelja iz Bara logična je pretpostavka da su ti isti graditelji morali učestvovati i u podizanju Bara.

Najpoznatija od svih porodica barskih graditelja je kuća Brajkovića, čiji član Miho spada među naše najpoznatije srednjovjekovne graditelje. On je pored ostalog autor poznatih srednjovjekovnih spomenika u Dubrovniku koji

ulaze u red najznačajnijih ostataka naše prošlosti. O Mihovom radu u Baru skoro se ništa ne zna, ali ostaci nekih spomenika koji su prenešeni iz Starog grada imaju karakteristike ovog istaknutog umjetnika.

Sudeći po nalazima iz dubrovačkih arhiva može se sa sigurnošću reći da su pored Mihe Brajkovića i ostali poznati graditelji rodом iz Bara, prvo radili u svom rodnom gradu.

BAR GRAD BUDUĆIH VLADARA

Bar je neko vrijeme bio grad u kojem su živjeli skoro svi budući vladari, nasuprot Ulcinju gdje su posljednje dane života provodile žene bivših vladara. I ovaj podatak može da ilustruje snagu Bara i njegov ugled.

Mihailo se u ovom gradu krunisao 1067. Nemanja je u njemu boravio 1183, a Nemanjin sin Vukan bio je gospodar Bara 1252. godine. Vlastislav je kao eks-kralj bio u Baru. Pouzdano se zna da je Uroš I živio u ovom gradu a isto tako postoje spisi iz kojih se vidi da je Uroš III Dečanski najavljivao dolazak u Bar. Nema sumnje da je i Dušan kao zetski vladar često dolazio u ovaj grad.

Poslije bitke kod Angore despot Stefan i njegov brat Vuk došli su u Bar gdje ih je dočekala sestra Jelena i njen muž Đurđe Stracimirović. Đurđe Branković boravio je u Baru kao despot. Dolazak u Bar ovih vladara svakako je razlog što se u srpskim srednjovjekovnim spisima Bar pominje kao »Slavni Grad«.

KULTURA

Bar je imao statut još 1406. godine. Statut je gradu davao određena prava mimo ostalih mjesta. Ta prava su se u prvom redu odnosila na vlastelinske porodice koje su 1553. godine imale 6000 članova. Ovako veliki broj vlastelinskih članova uticao je na brzi razvoj kulture. U XII vijeku u Baru je nastao čuveni ljetopis Popa Dukljanina ili Barski rodoslov. To je najstariji zapis ove vrste u našoj kulturi. Nastanak ovog rodoslova govori o visokoj obrazovanosti stanovnika

Bara čijoj je sredini bila potrebna takva knjiga. Zato se ni pretpostavke da je u Baru živio i pisac Mirosavljevog jevanđelja ne mogu jednostavno odbaciti.

Iz kulturne prošlosti Bara poznato je i to da je još 1270. godine u ovom gradu živjelo nekoliko pjesnika i filozofa. Obrazovanje su Barani najčešće sticali u svom gradu ili u gradovima Italije.

Ulaskom Turaka u Bar za ovaj grad, kao u ostalom i za sve naše gradove, nastaju dani mračnjaštva. Nastaje preuređivanje vrijednih kulturnih spomenika u kuće turskih begova i aga, u amame i hareme, u džamije i magaze. I tek 1878. godine kada je crnogorska vojska oslobodila Bar ovaj grad ponovo doživljava razvoj kulture. Istina, Bar od te godine nije više na onoj visokoj hridi opasan debelim bedemima, već se seli ispod nje. To je ono naselje koje se danas zove Stari Bar. U tom naselju je pod crnogorskom vlašću otvorena jedna od prvih čitaonica i biblioteka u Crnoj Gori.

SELIDBA NA MORE

Početak ovog vijeka Bar doživljava još jednu selidbu. Grad izlazi na more. A ko zna, možda je to samo povratak jer ima indicija da je nekada Bar bio uz more pa se usljed gusarskih najezda udaljio od njega. O tome, pored ostalog, govore nedavno otkriveni temelji crkve iz VI vijeka nađeni u samom centru Bara. Na osnovu tih iskopina neki tvrde da je na mjestu današnjeg Bara postojalo staro rimsko naselje. Ako se prihvate ove pretpostavke, onda bi početak ovog vijeka značio samo jedan povratak. A taj povratak je vrlo značajan jer izgradnjom prvih kuća na morskoj obali već 1908. godine polazi iz tog naselja prvi voz u Crnoj Gori. Taj voz je povezao Bar sa Virpazarom. U tom Novom Baru pušta se u saobraćaj 1904. godine prva radio stanica na Balkanu, koja je povezala Bar i Bari na italijanskoj obali.

Nedaleko od tog naselja crnogorski knjaz Nikola podigao je dvorac svom zetu Petru I Karađorđeviću. Mjesto gdje je dvorac podignut dobilo je po Topoli, rodnom mjestu Karađorđevića, ime Topolica. Kasnije je knjaz Nikola ovaj

dvorac poklonio Jovi Jovanoviću—Zmaju, velikom srpskom pjesniku, ali nema podataka da je Zmaj ovdje boravio. Poznato je, međutim, da je u dvorcu na Topolici boravila ruska delegacija koja je 1910. godine prisustvovala proglašenju Crne Gore za kraljevinu.

U prvim godinama druge polovine ovog vijeka Topolica, zbog svog prostranstva i idealnih uslova za podizanje grada, postaje centar Bara — velike luke na jugu Jadrana.

Ovako burna prošlost budi interesovanje turista i oni su česti posjetioci kako Starog Bara tako i Zavičajnog muzeja koji se nalazi na Topolici u zgradi bivšeg dvorca.

Turisti koji borave u Sutomoru, Petrovcu, Svetom Stefanu, Budvi i Ulcinju pored Bara često posjećuju i Virpazar. To mještašce na Skadarskom jezeru sa svih strana opkoljenog vodom pravi je mamac za turiste. Njegova tri mosta koja ga povezuju sa kopnom pijačnim danima su preplavljeni brojnim posjetiocima. Pored turista ovdje dođe i veliki broj stanovnika okolnih sela u raznobojnim narodnim nošnjama. Zato ti dani liče na pravu reviju narodnih nošnji. Posebno je u ovom mjestu za turiste interesantan hotel »13. jul«.

Sem Virpazara turisti koji borave na ovom dijelu Jadrana često posjećuju i drevni italijanski grad Bari, koji je sa Barom povezan feribotom »Sveti Stefan«. Uz vrlo popularnu cijenu i za kratko vrijeme turisti ovim plovnim objektom mogu da posjete stari grad na jugu Italije.

ILUSTRACIJE

2

3

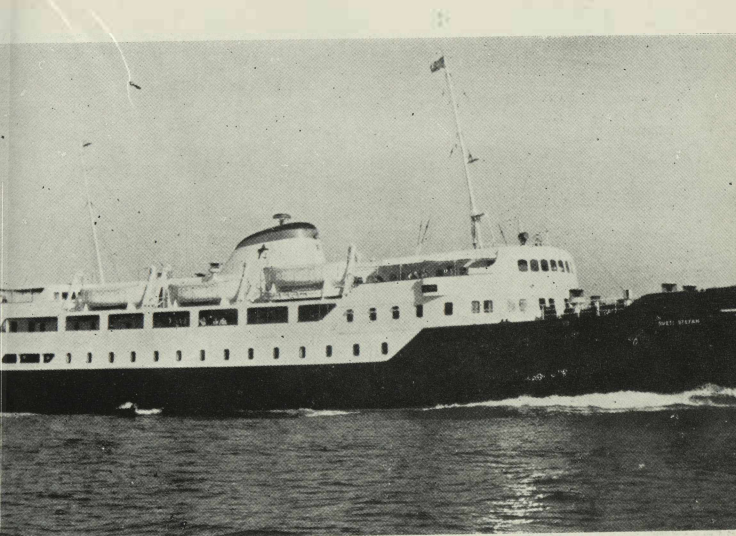

6

7

8

9

ПОМЕНИКЪ УГАДВЕН
ДИНУТ СПОМЕН СЛАВЪМ
БЕСМРТНОМЕ
1881

12

13

14

18

19

20

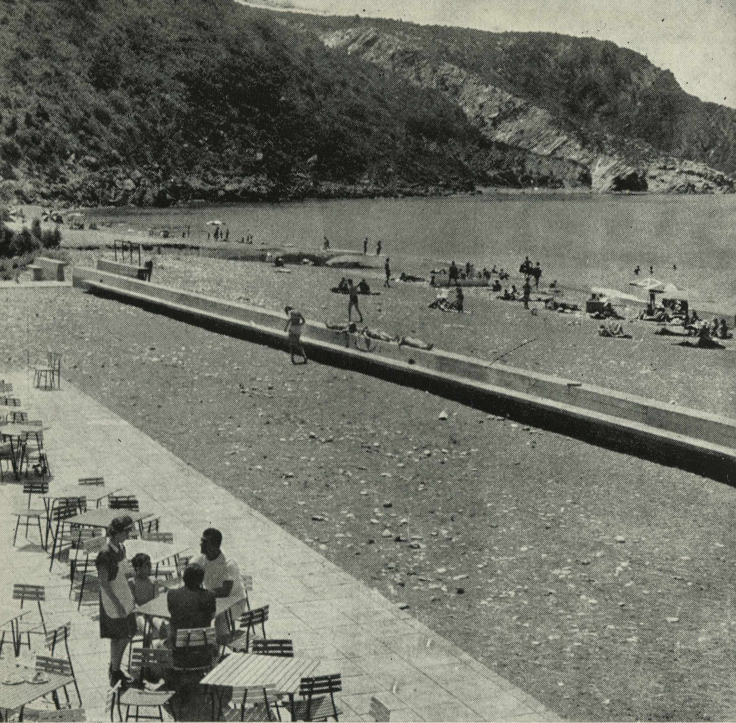

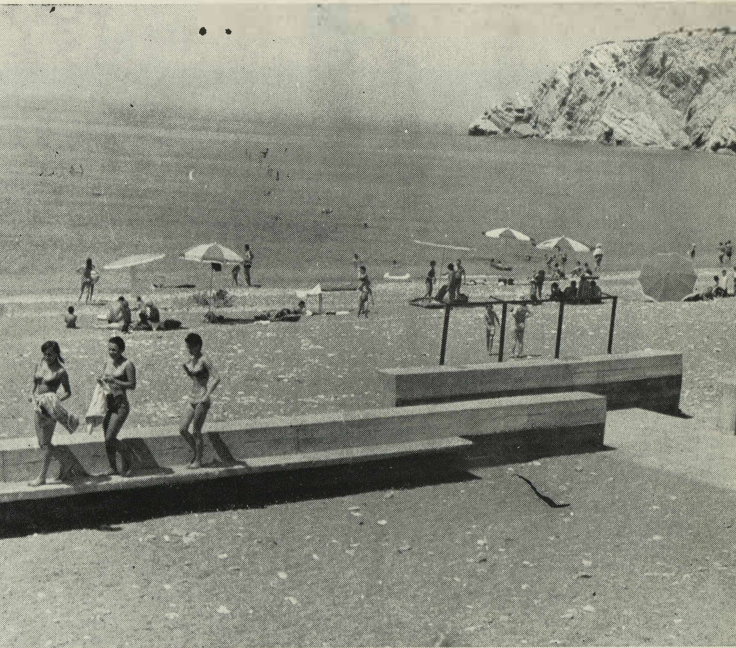

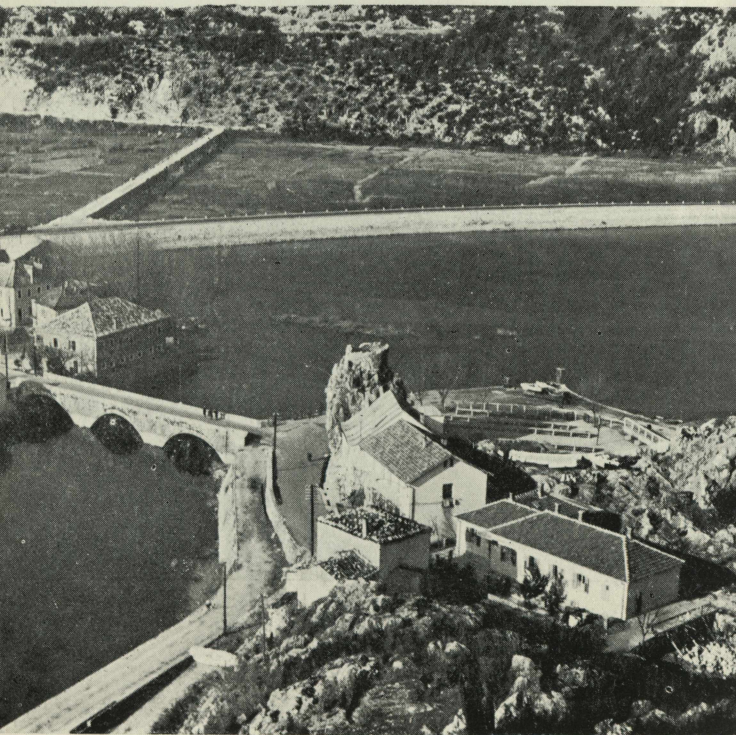

30

1. Stari Bar
2. Sutomore
3. Maslina stara 2000 godina
4. Plaža u Baru
5. Autokamp u Baru
6. Stari Barski grad
7. Feribot »Sveti Stefan«
8. Hotel »Agava« u Baru
9. Spomenik pred Starobarskom poštom
10. Iz barskog maslinjaka
11. Prva lokomotiva u Crnoj Gori
12. Temelji crkve iz »Gorskog vijenca«
13. Dvorac na Topolici
14. Barska luka
15. Bar — naselje Topolija
16. Iz Starog Bara
17. Iz maslinjaka
18. Motiv iz Starog Bara
19. Iz Zavičajnog muzeja — eksponat
20. Iz Zavičajnog muzeja — eksponat
21. Prilaz Sutomoru
22. Sutomorska plaža
23. Objekti u Sutomoru
24. Iz Sutomora
25. Haj-Nehaj
26. Vozovi
27. Plaža Sutomore
28. Čanj
29. Plaža u Čanju
30. Virpazar
31. Ribari na Virpazaru
32. Bogat ulov ribe na Skadarskom jezeru

L i t e r a t u r a :

Đ. Bošković — *Stari Bar.*

D. Jovović — *Razvoj turizma u Crnoj Gori.*

G. Vukmanović — *Iz prošlosti Bara.*

Izdavač: TURISTBIRO SUTOMORE

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOGORE
ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

